

Аграрен университет – Пловдив, Научни трудове, т. LXII, кн. 2, 2020 г.
Юбилейна научна конференция с международно участие
*Перспективи пред аграрната наука и иновации за устойчиви
продоволствени системи*
Agricultural University – Plovdiv, Scientific Works, vol. LXII, book 2, 2020
Jubilee Scientific Conference with International Participation
Perspectives on Agricultural Science and Innovations for Sustainable Food Systems

[DOI: 10.22620/sciworks.2020.02.001](https://doi.org/10.22620/sciworks.2020.02.001)

**ИНДЕКС НА ЛОКАЛИЗАЦИЯ НА ЗЕМЕДЕЛСКИТЕ СТОПАНСТВО В
ПЕРИОДА 2008-2016 г. В СЕЛСКИТЕ РАЙОНИ НА ЮЖЕН ЦЕНТРАЛЕН
РАЙОН**
**LOCALIZATION INDEX OF FARMS IN THE PERIOD 2008-2016 IN THE RURAL
AREAS OF THE SOUTH CENTRAL REGION**

Петър Маринов.
Petar Marinov

Институт по Аграрна икономика - София
Institute of Agricultural Economics - Sofia

E-mail: tea4er@mail.bg

Резюме

Политиката за развитие на селските райони в България е продиктувана от съпътстващата фактология, приблизително 45% от населението живее в тях, обхващащи 85% от територията. Изследването и анализът на социално-икономическите процеси в селското стопанство на по-малки административни единици по класификацията на NUTS дава точна представа за реалното състояние. Функционирането на стопанствата осигуряват производство на различни видове селскостопанска продукция. Принос към формирането на Брутната добавена стойност и изпълнение на ангажиментите по отношение на Общата селскостопанска политика на ЕС. Прилагането на индекса на локализация за земеделските стопанства в селските райони на Южен Централен район в България разкрива техния реален икономически статус. Изследването на коефициента на специализация за земеделските стопанства обхваща осем годишен период 2008-2016. Индексът на локализация е базов за анализ на различните видове икономически процеси и явления. Той е приложим и при по-малки административни територии, а именно в селските общини на Южен Централен район.

Ключови думи: индекс на локализация, селски райони и земеделски стопанства.

Abstract

The rural development policy in Bulgaria is dictated by the accompanying facts, with approximately 45% of the population living in them, covering 85% of the territory. The study and analysis of the socio-economic processes in agriculture of

smaller administrative units of the NUTS classification gives an accurate picture of the real situation. The operation of farms ensures the production of different types of agricultural production. Contributing to the formation of Gross Domestic Product and the fulfillment of commitments in relation to the EU Common Agricultural Policy. The application of the localization index for agricultural holdings in the rural areas of the South-Central Region in Bulgaria reveals their real economic status. The study of the specialization factor for agricultural holdings covers an eight-year period 2008-2016. The localization index is the basis for an analysis of the different types of economic processes and phenomena. It is also applicable in smaller administrative areas, namely in the rural municipalities of the South-Central Region.

Key words: localization index, rural areas and agricultural farms.

ВЪВЕДЕНИЕ

Селските райони в страната са разнообразни по отношение на геостратегическо разположение, физико-географски, социално-икономически и екологични характеристики. Това са един от най-големите ресурси на България. През последните десетилетия се изпълняват различни икономически, социални и екологични програми (ПРСР 2014-2020, Хоризонт 2020, Европейски земеделски фонд за развитие на селските райони - ЕЗФРСР), които се опитват да подобрят социалния статус на населението в тези не-урбанизирани области. По редица причини голяма част от очакваните резултати се забавят и не се реализират. Прилагането на съвременни подходи за интеграция на селските райони е потенциална гаранция за преодоляване на различията.

Изследванията и анализите се провеждат в рамките на осем години с помощта на Индекса за локализация - IL (Isard, 1978, 1998, 2003, Kovalenko 2008, Geneshky 2000, Patarchanova 2006, Nurgalev 2012, Petrov 2014, Marinov 2015, 2018, Bachev et al., 2017) , За да помогне на селските райони, тяхното развитие в социалния и икономическия растеж, ЕС има три основни цели: 1) подобряване на конкурентоспособността на селското стопанство; 2) постигане на устойчиво управление на природните ресурси и действия в областта на климата; 3) балансирано териториално развитие на селските райони. Индексът за локализация и получените при неговото развитие анализи могат да бъдат приложими към целите и задачите, определени от комитетите на ЕС.

Целта на публикацията е разкриване на реалната социално-икономическа картина на земеделските стопанства, тяхната специализация за съответния район (селска община) в границите на Южен Централен район на територията на България. Прилагането на индекса на локализация за земеделските стопанства в селските райони на Южен Централен район, разкрива техния реален икономически статус. Прилагам индекса на локализация за определяне коефициента на специализация за земеделските стопанства. Изследването и анализа обхващат осемгодишен период 2008-2016.

МАТЕРИАЛИ И МЕТОДИ

Южния Централен район с площ 22,365 km², обхваща пет области (Кърджали, Пазарджик, Пловдив, Смолян и Хасково), седем общини от градски тип (Кърджали, Пазарджик, Пловдив, Асеновград, Смолян, Хасково и Димитровград) и 51 селски общини с площ 18,441 km², отговарящи на Националното определение за същите. Астрономическото положение е между - 42°40' / 41°14' с.г.ш. и 23°35' / 26°25' и.г.д.

Индекса на локализация (IL) е базисен показател, който служи за съпоставяне, сравняване на райони, общини и типове селища по икономически показатели и производства с базисните показатели за страната. Използването на индекса на локализация (Уолтър Айзард), може да прилага за анализиране определена територия, върху която се развиват различни видове стопански дейности, както и заетите лица в тях. Индексът се прилага при анализиране на сектор, отрасъл, подотрасъл, производство или за заети лица. Ако той е по-голям от 1, производството или извършваната дейност, има по-висока концентрация, което е показател за локализация. При коефициент по-малък от 1, локализационните процеси липсват или има малка концентрация. Прилагането на индекса може да се използва при различни по-големина територии - район, област, община или по-малка административно-териториална единица. Колкото по-нисък е ранга на изследване в една територия на определена дейност, толкова по-високи и точни са икономическите стойности. По този начин се разкрива, реалната икономическа картина за състоянието на изследваната територия и съпътстващите и дейности.

$$IL = \frac{S_j : N_j}{S : N} = \frac{S_j : S}{N_j : N}$$

Където:

S_j - броят земеделските стопанства j в района

S – броят предприятия в сектор Селско, горско и рибно стопанство в района

N_j – броят земеделските стопанства j в държавата

N – броят предприятия в сектор Селско, горско и рибно стопанство в държавата

РЕЗУЛТАТИ И ОБСЪЖДАНЕ

Индексът за локализация е показател, използван за сравняване и анализ на стопанства и дейностите на определена територия в този случай в селските райони на Южен Централен район на България. Специализацията на района, освен техническата, социалната инфраструктура, вътрешните и външните пазари, зависи и до голяма степен от обективните фактори. Те оказват влияние върху икономическото развитие на селските общини, а именно - природни и климатични ресурси. Те трябва да бъдат разглеждани поотделно, като показателите за устойчиво развитие, нямат точна формула или определение за тяхното прилагане. От друга страна другата група,

условни фактори - геодемография, социална, икономическа, транспортна и екологична инфраструктура, административно обслужване, информационна достъпност, банкиране и други. Те са сходни и характерни за всяка селска община за Южен Централен район на територията на България.

Според (Милушева, 2012) "Изборът на показатели трябва да бъде продиктуван от необходимостта да се разкриват възможности за повишаване на конкурентоспособността. Този избор е твърде сложен, защото всеки от факторите на външната и вътрешната среда влияе".

В статията основните фактори - обективни (природен ресурсен потенциал) и условни (икономически), са ключови за развитието на конкурентоспособността на всяка селска община. Не е възможно да се създаде универсален набор от фактори, които да се прилагат на местно ниво. Всеки регион или селска общност трябва да има свой собствен набор от фактори, които са характерни за и на базата на които да развиват различни методи, модели и програми за конкурентно развитие. Взаимовръзката между различните фактори, природната среда и селското стопанство определят стратегията за развитие в селските общини. Природният ресурсен потенциал като фактор за развитието на селското стопанство в района се характеризира с три климатични зони (преходни, средиземноморски и планински). Използваема земеделска площ за Южен Централен район 4975,47 km².

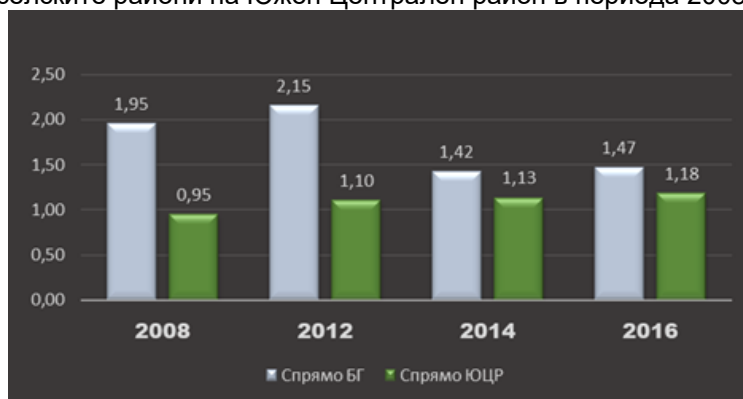
Първата анкета направена от Министерството на земеделието, храните и горите за броя на земеделските стопанства, по европейски стандарти е през 2003 г. Статистиката е базова за която Европейската комисия използва за определяне на размера на средствата за финансовото при подпомагане на земеделските стопанства в страната. Според данните от преброяването през годината посочена по-горе, броят на земеделските стопанства в България възлиза на около 666 хиляди. Той е увеличението е многократно в резултат на възстановяването на земеделската земя на нейните собственици в реални граници. В резултат на извършените промени страната ни по този показател се нарежда зад Германия, Франция, Обединеното Кралство и др. Европейски държави.

В следващите години броят на земеделските стопанства в България непрекъснато намалява (повече от два пъти) и през 2013 г. достига малко над 254 хиляди, което нарежда страната на десето място в ЕС по този показател. Според статистиката, земеделските стопанства отчитат най-голям спад при физическите лица и земеделските кооперации. Общия брой на земеделските стопанства за страната през 2003 г. е 666 548 бр., като през 2013 г. достигат до 254 142 бр. или спада в рамките на десет години е 411 406 бр. или 62%. За България по статическа информация от НСИ, броя на земеделските стопанства за 2014 г. е 176 230 бр., а за 2016 г., техният брой е 199 980. Земеделски стопанства се явяват като условен фактор за развитието на отрасъла в селските райони на Южен Централен район. В статията периодът на проучването е в рамките на осем години, покривайки последната Световна икономическа криза, нейния край и времето на стабилизация. Прилагането на индекса на локализация за анализ на земеделските стопанства в селските

райони на Южен Централен район, дава ясна икономическата картина на тези общини.

На фиг. 1 е визуализиран индекса на локализация за земеделските стопанства за период от осем години в селските райони, сравнени спрямо България и района.

Фиг. 1 Индекс на локализация на земеделските стопанства в селските райони на Южен Централен район в периода 2008 – 2016 г.

Информация от НСИ и изчисление на автора

През първоначалния период на изследване от 2008 г. земеделските стопанства в провинцията в сравнение с страната имат коефициент от приблизително два. Този период съвпада с началото на световната икономическа криза. В зависимост от региона коефициентът се доближава до единицата, независимо от промяната на обективните фактори, селските райони запазват своята специализация. Следващият етап от проучването съвпада с излизането от икономическата криза, в резултат на което коефициентите показват ръст и в двата показателя - спрямо страната и района. През 2014 г. анализът показва минимален спад спрямо предходната година, в сравнение с коефициента на страната от 0,73 пункта, регионът има леко увеличение спрямо предходната година с 0,3 пункта - селските райони запазват своята специализация. В последния период на изследване 2016 г., анализът показва стабилизиране на показателите, като минималното увеличение за страната е 0,5 пункта, за района - 0,5 пункта. През целия период на изследване 2008-2016 г., анализът на индекса на локализацията отчита специализацията на селските райони в земеделските стопанства. Земеделските стопанства са условен фактор за развитието на селските райони на Южен Централен район в България. В началния етап на изследването земеделските стопанства за 2008 г. са 10 920 броя, а заетите са приблизително 80 260 души. В периода 2008-2016 г., за 2014 г., броят на земеделските стопанства в България е 176 230, за Южен Централен – 36 510 броя, в селските общини 22 890 броя, има ръст на растежа на до 40,23% или до 2016 г., броят им е 27 140.

ИЗВОДИ

Природните и климатични особености на района, са базови за развитието на земеделските стопанства. Увеличен е броя на земеделските стопанства в селските райони на Южен Централен район през периода на изследване. На базата на IL анализ, броят на стопанствата, разположени на територията на региона, запазват своята специализация. През целия период на изследване индексът на локализация отчита специализацията на селските райони във фермите. Въпреки това, влошените външни фактори през първия период на проучване в селските райони се отчита положителен индекс. Нарастването на броя на земеделските стопанства в сектор Селско, горско и рибно стопанство в селските райони на Южен Централен район се дължи на природно-климатични условия и социално-икономическите дейности, насочени към стимулиране на хората развиващи селскостопанска дейност. Прилагането на Програмата за развитие на селските райони за последния рамков период дава отражение върху броя на земеделските стопанства на изследвания период. Района запазва своята специализация и е лидер в създаването и развитието на земеделски стопанство. Подобряването на състоянието на селските общини се основава на провежданата държавна политика, синхронизирана с европейските програми за стимулиране и развитие на по-малките административни територии чрез различни програми, основани на социално-икономически растеж. През следващите години трябва да се засили влиянието на протекционалистична политика, насочена към селските райони, за да се запазят младите хора и да се повиши жизнения стандарт.

REFERENCES

- Bashev, H., Ivanov, B., Toteva, D., Sokolova, E., 2017, *Agrarna ustoychivost v Balgariya - ikonomicheski, sotsialni i ekologichni aspekti, Agrarni nauki, tom 23, broj 4 st. 519-525.*
- Geneshki, M., 2000, *Regionalna ikonomika, S., izd. Trakiya-M, st. 65-75.*
- Marinov, P., 2015, *Klasifikatsiya na faktorite za ustoychivo razvitie v Yuzhen tsentralen rayon, sbornik s dokladi ot nauchniya forum "Regioni v Balgariya: problemi i inovativni podhodi pri obuchenieto na spetsialisti", Smolyan 4-5.06.2015, st. 75-84.*
- Marinov, P., 2018, *Prirodnorekursen potentsial na selskite rayoni v Yuzhen Tsentralen rayon, Plovdiv, iz. Fast Print Books, st. 103-106.*
- Milusheva, V., 2012, *Metodika za otsenka i analiz na konkurentosposobnostta na industrialnata firma, Ikonomika i Sotsialni alternativni problemi, Sofiya, br. 4, st. 104*
- Nurgalev, R., Rusev, M., 2012, *Indikativni aspekti na geografskata efektivnost v Balgariya // Geopolitika, Sofiya, br. 2 st. 6-8.*
- Patarshanova, E., 2006, *Selski rayoni v Balgariya - sreda za razvitie na alternativen turizam // Ikonomika i upravleniet. S., br. 1, st. 58-65.*
- Petrov, K., 2014, *Problemni aspekti vav formiraneto na regionalnata politika na Balgariya // Geopolitika. S., br. 3, st. 25-28.*

Isard, W., and collective, 1998, *Methods of interregional and Regional analysis*. publish-Ashgate Publishing Company,.

Isard, W., 2003, *History of Regional Science and the Regional Science Association International*, publish-Cornell University Department of Economics Uris Building Ithaca, New York.

Isard, W., 1979, *Spatial Dynamics and Optimal Space-Time Development*, publish-North-Holland Publishing Company New York.

Kovalenko, E., 2008, *Regional Economics and Management*. 2nd edition. St. Petersburg, Pitar Pres.

Programa za razvitie na selskite rayoni (2014-2020).
<http://www.nsi.bg/sites/default/files/files/pressreleases/>